

Uge 15 - Danske digitale arkiver

Deklaration

Vi har valgt at strukturere opgaven ud fra de tre dele, som instruktionerne lægger op til. Del 2 har vi primært skrevet som sammenhængende tekst uden at inddrage spørgsmålene eksplicit for en bedre læseoplevelse. Liste over alle spørgsmål kan ses i GitHub Vi har valgt at fremhæve et eksempel fra hvert arkiv, da vi mener, at det er dækkende for at svare på spørgsmålene og er repræsentativt for arkivernes materiale og vores historiske arbejde.

DEL 1: redegørelse for Schriver og Jensen (2022)

Schriver og Jensens artikel undersøger det stigende digitaliseringsarbejde i arkivverdenen med udgangspunkt i Det Kongelige Biblioteks projekt *Danmark set fra Luften – Før Google* (DSFL), hvor historiske luftfotos er blevet digitaliseret (Schriver og Jensen 2022, 5-10). Artiklen kombinerer teoretiske og historiske refleksioner med en konkret case og peger på, at digitaliserede arkiver ofte behandles ukritisk af historikere. Ifølge forfatterne opfattes arkivet fejlagtigt som en objektiv kilde, selvom det i virkeligheden er et historisk og analytisk produkt – og dermed udgør et subjekt i sig selv i den videnskabelige proces (ibid., 6-7).

Digitalisering skal ifølge DSFL-projektet både demokratisere adgangen til kulturarv og lette historikeres arbejde, men Schriver og Jensen fremhæver, at man som historiker må være opmærksom på, hvad der *ikke* digitaliseres, samt hvordan materialet klassificeres og hvilken metadata, der følger med (ibid., 8-9, 21). I DSFL er udvælgelsen af materiale præget af folkelig interesse, forskningsværdi og kommercielle hensyn (ibid., 12-13). Dette er analytiske valg, som påvirker det samlede arkiv og dets tilgængelighed. Derudover er metadata om digitaliseringsprocessen mangelfuld og ustandardiseret (ibid., 17, 19, 22-23).

Artiklen konkluderer, at selvom DSFL indeholder værdifuldt materiale, mangler der gennemsigtighed i de metodiske overvejelser bag digitaliseringen. Historikere må derfor anerkende, at de arbejder med et allerede fortolket kildemateriale og lade arkivkritik indgå som en aktiv del af den analytiske proces.

DEL 2: digitaliseringscases - Frihedsmuseet om besættelsestiden i Næstved og NæstvedArkiverne om besættelsestiden.

Frihedsmuseet

Modstandsdatabase og digitaliseringsstrategi

Frihedsmuseet blev i 1957 givet som en gave fra den danske modstandsbevægelse til staten og blev underlagt Nationalmuseet. Det er derfor statsfinansieret. Ifølge museets hjemmeside er formålet at formidle valget om at gå ind i modstand, med udgangspunkt i den danske modstandsbevægelse under 2. verdenskrig. Det er relevant at overveje økonomiens betydning for digitale arkiver, da publikumsinteresse i høj grad styrer, hvad der bliver digitaliseret (Jensen, s. 255).

I denne sammenhæng er den digitaliserede "Modstandsdatabase" særlig relevant. Ifølge fanen "Gennemgået litteratur" bygger databasen på over 15.000 bøger og tidsskrifter, gennemgået af frivillige. Jensen (2021) peger på, at frivillige ofte står for transskribering i Danmark, og dermed også præger, hvad der bliver tilgængeligt online (s. 255). Det rejser spørgsmål om, hvilket materiale de frivillige finder relevant at digitalisere. Pomerantz (2015) beskriver med begrebet *Resource Discovery*, hvordan vurderingen af, hvad der er relevant information, ofte er subjektiv (s. 16). Det er centralt, fordi historikere tilstræber deskriptiv fremstilling snarere end subjektiv tolkning.

Det har været vanskeligt at finde en egentlig digitaliseringsstrategi for museet. Det nærmeste er Tilgængelighedserklæringen på museets hjemmeside, hvor det fremgår, at websiden delvist lever op til webtilgængelighedsstandardEN 301 549.

Frihedsmuseets fotoarkiv - En undersøgelse af tilgængeligt webmateriale om Næstved

Om fotoarkivet

Frihedsmuseets fotoarkiv er Danmarks største specialsamling vedrørende besættelsestiden, og indeholder mere end 60.000 billeder, der er scannet ind i høj opløsning (TIF, 600 dpi) og tilføjet til hjemmesidens digitale arkiv.

I vores søgen efter information om arkivskaberen, nåede vi undersiden "*Fotos og rettigheder i relation til Frihedsmuseets arkiv*". Denne side bidrager med information om digitaliseringsprocessen. De fleste billeder på hjemmesiden stammer fra private familiefotoalbums, som slægtninge afleverer til arkivet. Af denne årsag er det i de fleste tilfælde vanskeligt at finde frem til fotografen.

I tilfælde af publicering af billeder fra arkivet, skal Frihedsmuseet (og fotografen, i fald denne kendes) angives som kilde til billedet.

Eksempel på arkivets indhold om Næstved

For at finde frem til konkrete fotos, der relaterer sig til besættelsestiden i Næstved, benyttede vi søgeordet "Næstved" på søgemaskinen i Frihedsmuseets fotoarkiv. Hertil valgte vi filteret "præcis placering" og afkrydsede alle medier som interessante. Vi fik 59 resultater på denne søgning. Søgeresultaterne er alle beskrevet med samme metadata, eftersom at alle billeder er tagget med emneordet "Næstved".

Af disse 59 resultater har vi her udvalgt et eksempel på resultatet af søgningen på "Næstved".

Frihedskæmperparade

Gruppe 11B 35A	Modtagergrupper - Sjælland
Mus. nr.	
Emne	Modtagerfolk på parade på Næstved torv. <i>Lone Høll VINDHUSET i</i>
Dato	Maj 1945
Fotograf	
Neg. nr.	
Særlige bemærkninger	

Kilde: Frihedsmuseets fotoarkiv.

(Link: <https://samlinger.natmus.dk/fhm/asset/241013>)

Billedets titel er “*Frihedskæmperparade foran Hotel Vinhuset i Næstved i maj 1945*”. Billedet er publiceret af brugeren Brian Larsen d. 16/2/21 og tagget med flere emneord. Brian Larsen har desuden tilføjet koordinater for, hvor han formoder at billedet er taget. Disse koordinater virker rimelige, eftersom billedet er taget foran en kendt lokalitet - Hotel Vinhuset.

På billedets originale arkiveringspapir, der også er digitaliseret, er der en tabel med to kolonner. Venstre kolonne indeholder kategorier for billedets metadata (Gruppe, Mus. nr., Emne, Dato, Fotograf, Neg. nr., Særlige bemærkninger) og højre kolonne indeholder enkelte informationer, der står ud for angivne kategorier.

Billedet er på arkiveringspapiret dateret til “Maj 1945”. Dog er billedet i den digitale arkivering dateret “10. maj 1945 - 31. maj 1945”. Hvor de digitaliserede datoer stammer fra er ikke angivet.

På websiden for hvert enkelt billede i fotoarkivet findes en tabel over “Detaljer” om billedet. Her er det muligt at få oplysninger om billedets licens (i dette tilfælde “All Rights Reserved”), kilde (Nationalmuseet Danmark), Fil-ID (FHM-241017), filnavn (35A5700011-01.tif), original filstørrelse (8 MB) og original opløsning (1875x1530 pixels). Det er ikke muligt at benytte nogle af disse oplysninger som web-genvej, og det er derfor ikke muligt at se indholdet af en eventuel samling eller serie, som billedet er en del af. En mulig vej til relateret information ville derfor om nødvendigt være at kontakte Frihedsmuseets efter flere informationer, eller rette henvendelse direkte til brugeren Brian Larsen for at høre mere om billedets ophav.

NæstvedArkiverne

Kildedatabase og digitaliseringsstrategi

Næstvedarkiverne har en guldgrube af informationer i deres Arkivstrategi 2020-2025. Her er både information om arkivets formål, dets metode til kildeindsamling, digitale strategier og tilgængelighed. Det er vigtigt at påpege, at strategien er normativ, så vi ved ikke, om det i praksis er sådan, at arkivet fungerer. Det forventer vi dog, da arkivet er forpligtet overfor både Arkivloven og arkivets vedtægter (Indledning). På den måde optræder der en del strukturel metadata, som giver information om, hvordan arkiv-strategien er organiseret (Pomerantz 2015, 17).

Arkivets formål er at tilgængeliggøre lokalhistorie, der både skal kunne bruges af borgere, medier, myndigheder og forskere på lokalt såvel som nationalt niveau (2.1).

Samlingens materialer har det formål at give den større offentlighed mulighed for at interagere med den kulturarv, institutionerne forvalter (Schrøder og Jensen 2022, 5).

For at opnå mest mulig tilgængelighed bliver materiale løbende digitaliseret af arkivets medarbejdere i samarbejde med frivillige (3.1). Både kilder, der er født digitale og analoge, bliver arkiveret i det digitale arkiv (2). Det er dog sværere at indsamle analoge kilder fra private ex. foreninger, og der foretages altså en vurdering af, hvorvidt kilderne har høj nok værdi for arkivet til at lægge en så stor indsats i indsamlingen (1). Vurderingerne sker systematisk, og det fremgår af arkivet, at dette bl.a. sker ved tematisk opdeling.

Det er hertil vigtigt at huske, at digitale arkiver ikke nødvendigvis indeholder samme materiale som deres analoge sidestykke. Det er vigtigt, at aktørerne tydeligt får kommunikeret til brugerne, at ikke alle arkivets materialer er digitale, og at der er overensstemmelse mellem fysiske og digitale samlinger (Schrøver og Jensen 2022, 17).

Ved digitalisering har arkivet autenticitet i fokus, hvilket skal være med til at sikre arkivalierne for fremtiden (1.1). Det ses især ved, at de har scannet de analoge tekster ind og ikke blot renskrevet dem. Formålet med denne digitalisering er tilgængeliggørelse (2.1), og det vil vi behandle videre i kontekst til metadata nedenfor. De scannede tekster kan læses vha. Online FlippingBook. En del af strategien for denne metadata er ikke blot at præsentere kilderne, men også bruge dem til at fortælle lokalhistorie (2.2). Strategien understreger trods ovenstående, at digitale kilder ikke er anvendelige for alle, og at de analoge kilder derfor stadig skal være tilgængelige for borgeren (2).

Det står ikke tydeligt, hvilken funding arkivet har, men umiddelbart tyder deres årsberetning fra 2020 på, at arkivets økonomiske grundlag er Næstved Kommune.

NæstvedArkivernes tekstarkiv - En undersøgelse af tilgængeligt webmateriale om besættelsestiden

Om fotoarkivet

NæstvedArkiverne indeholder mange års lokalhistorie. Vi vil nedenfor vise, hvilke veje vi har brugt til at finde kilder om modstandsbevægelsen i Næstved og undersøge de konkrete kilders metadata. NæstvedArkiverne har en kildesamling *Besættelsestiden i Næstved 1940-1945*. Denne kategorisering er i sig selv metadata, da det er en tematisk strukturering, som arkivet har foretaget sig i deres digitaliseret version af udvalgte kilder (Pomerantz 2015, 6).

Eksempel 1 på arkivets indhold om besættelsestiden

Kilde: NæstvedArkiverne

Direkte link: <https://online.flippingbook.com/view/133362/>

“Næstved - Mødrehjælpens retningslinjer for tyske sager 1942”

Fundet på denne måde:

<https://www.naestvedarkiverne.dk/> → BRUG SAMLINGERNE → KILDER PÅ NETTET Hverdag under besættelsen → Gå til kilderne → på rullemenuen *Mødrehjælpens retningslinjer for tyske sager 1942*

I navngivningen af kilden fremgår en præcis datering, og hvem udgiveren er: ikke hvem der konkret har skrevet teksten, men hvilken forening der officielt står bag. Der fremgår heller ikke af hvem eller hvornår den digitaliseret kilde, er publiceret. Desuden beskriver titlen dokumentets format som *“retningslinjer”*.

I den scannede version af kilden, kan man i venstre hjørne se “jnr (red. journalnummer) 1995/75). Denne strukturelle metadata beskriver, hvor journalen kan findes i det analoge arkiv. Denne type metadata er en subkategori til betegnelsen administrativ metadata, som giver information om objektets oprindelse og vedligeholdelse (Pomerantz 2015, 17-18).

For at finde andet digitaliseret materiale af samme arkivskaber fører NæstvedArkiverne brugeren til en anden side, www.arkivfinder.dk. Søgeordet: *Næstved - Mødrehjælpens retningslinjer for tyske sager 1942* (overskriften på kilden) giver ingen resultater. Søger vi blot på *Mødrehjælpen* giver det 38 resultater og fortæller, at alle disse kommer fra en arkivskaber. Når vi denne vej igennem finder *retningslinjerne for tyske sager 1942*, får vi information om, hvilket arkiv og serie som teksten indgår i. Desuden er her information om indkomstnummer og bestillingsnummer, der gør det muligt at arbejde videre med den fysiske tekst hvis ønsket.

Det er ikke brugervenligt, at denne information ikke findes samme sted som den digitalt publicerede kilde, og NæstvedArkiverne lægger derfor ikke op til, at det er vigtig information for brugeren.

Kildekritik på de digitale kilder og deres metadata samt henvisningsprocessen

Ovenstående viser, at metadataen for de to arkiver sjældent er standardiseret og ofte mangler vigtig information. Det kan skyldes, at registreringen ofte er foretaget af frivillige. Den bygger derfor på en subjektiv tolkning og ikke en historisk metodisk faglighed. Det er tilstrækkeligt for at den brede

befolkning kan opsøge kilder, men det er ikke rettet mod forskere. Når frivillige udvælger, hvilke tekster der skal digitaliseres, bliver det nemt bestemt ud fra personlig interesse. I forskningsøjemed vil det derfor være meget mere nuanceret og anvendeligt stadig at bruge de fysiske arkiver.

I arbejdet med originale analoge kilder og arkiver, henviser man til arkivsamlingens serie og navn. Denne metadata har til opgave at beskrive vores datapunkt. Metadata kan enten fremgå som en nedskrivelse af individuelle genstande og kategorisering af en genstand, men det væsentlige er, at denne type metadata giver oplysninger om noget, der er karakteristisk for datapunktet, og som gør det muligt for os at finde frem til det ønskede objekt. Ved analoge kilder vil man altid kunne henvise til arkivsamlingens serie og navn, og dette kan derfor altid findes frem. Modsat er det, hvis man henviser til en digital kilde i form af en hjemmeside. I dette tilfælde ville man indsætte et link til den specifikke hjemmeside med oplysningerne: “Senest hentet eller vist d. dag-måned-år”, men man vil ikke altid kunne genfinde det, og websitet kan ligeledes blive slettet eller ændret. Hvis en hjemmeside bliver ændret, er de gamle hjemmesider slettet med mindre man sørger for at gemme de andre versioner i et netaktiv som fx Internet Archive. Digitale kilder er derfor mere vanskelige at henvise til, da tilgængelsen af disse ikke altid er sikret og kræver en større forståelse af netarkiver end det er tilfældet med analoge kilder.

Hos både Frihedsmusset og NæstvedArkiverne er der ikke angivet særlige informationer om dette. Det tætteste man kan komme på noget vejledning hos begge udbydere er under genvejen “Tilgængelighed”, hvor der blive gennemgået, hvordan man skal forholde sig til “ikke-tilgængeligt indhold” på deres hjemmesider (begge refererer særligt til webtilgængelighedsloven).

DEL 3: diskussion af digitale kilde og processer i historikerens arbejde

Brugen af digitale kilder og digitaliseringsprocesser har i høj grad ændret betingelserne for historisk forskning. Før digitaliseringen var historikere nødsaget til at opsøge relevante kilder i fysisk format i deres forskning. I dag kan historikere lynhurtigt fremsøge et væld af digitaliseret kildemateriale, der ovenikøbet ofte er digitaliseret i en brugervenlig form, f.eks. tekster, der er transskriberet fra gotisk håndskrift til letlæselig maskinskrift. Derudover er tildeling af emneord og organisering af data i kategorier en væsentlig del af digitaliseringsprocessen, der letter søgningen efter relevante kilder til et bestemt spørgsmål.

Alt dette gør, at der er langt bedre betingelser for, at historikeren *hurtigt* kan fremsøge relevante kilder. Med denne hurtighed kommer dog et ansvar.

Historikere må i dag være endnu mere bevidste om vigtigheden af at benytte den kildekritiske metode i arbejdet med digitaliseret materiale: forskere i 2025 skal ikke blot forholde sig kritisk til kildens ophavssituation og indhold, men også til digitaliseringsprocessen. Nutidens historikere må forholde sig kritisk til årsagerne til, at den enkelte kilde er blevet digitaliseret og undersøge, hvilke politiske og økonomiske interesser, kildens digitalisering repræsenterer.

Eksempelvis viser vores arbejde med Frihedsmuseets formål (at formidle valget om at gå ind i modstand) og Frihedsmuseets Fotoarkiv tilblivelse (digitalisering drevet af frivillige kræfter) at Frihedsmuseet har en klar ramme for, hvilke kilder der er relevante for museet at digitalisere. Udvælgelsen af relevant information til digitalisering er ifølge Pomerantz (2015) altid en subjektiv beslutning, og i Frihedsmuseets Fotoarkivs tilfælde er det tydeligt, at det i høj grad er de frivilliges egne interesser, der afgør, hvad der digitaliseres. Det er således vigtigt, at historikeren kan arbejde kildekritisk med de frivilliges subjektive motivation til at arbejde med digitalisering af det bestemte materiale.